อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

นางเชื้อ ศรีสัตยารักษ์

ณ เมรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๑๖

อนุสรณ์
ในงานฌาปนกิจศพ
นางเชื้อ ศรีสัตยารักษ์

นางเชื้อ ศรีสัตยารักษ์

ชาตะ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๘

มรณะ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๖

ประวัติ

นางเชื้อ ศรีสัตยารักษ์ เกิดเมื่อ กันยายน ๒๔๕๘ ที่บ้านตำบลเกาะโพธิ์ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก เป็นธิดาคนแรกของนายอยู่ นางเชื่อม อุระ มีน้องร่วมมารดาเดียวกัน ๒ คน คือนางเลขา ปรีดา และนายทรงศักดิ์ ละออสกุลธรรม ภายหลังได้สมรสกับหลวงศรีสัตยารักษ์ และมีบุตรด้วยกัน ๑ คน คือ ด.ญ. สุภาภรณ์ ศรีสัตยารักษ์

โดยปกติ นางเชื้อ ศรีสัตยารักษ์ มีโรคความดันโลหิตสูงเป็นโรคประจำตัว เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ขณะทำกับข้าวอยู่ในครัว ประมาณ ๕.๐๐ น. เกิดมีความรู้สึกชาที่แขนข้างขวา แล้วร่างกายแถบขวาทั้งแถบก็หมดความรู้สึกลง พูดได้เพียง ๒–๓ ประโยค ปากเบี้ยว และพูดไม่ได้อีกเลย จึงนำส่งโรงพยาบาลทันที ๑๘.๐๐ น. ของวันเดียวกัน นายแพทย์นำเข้าห้องผ่าตัดเจาะคอช่วยหายใจ เมื่อเวลาประมาณ ๒.๐๐ น. ของวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ท่านก็ได้จากไปอย่างสงบ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ไว้อาลัย

วันไหนเป็นวันที่ลูกหลานอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา คุณแม่มักชอบทำของจุกจิก เช่น ขนม บางทีก็ทำของโปรดของลูก คือก๋วยเตี๋ยว วันหนึ่งคุณแม่กำลังทำก๋วยเตี๋ยวอยู่ น้ำลวกเส้นก๋วยเตี๋ยวหกลวกมือคุณแม่พองไปหลายวันกว่าจะหาย อีกอย่างหนึ่งที่คุณแม่ทำเป็นประจำคือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คุณพ่อทุกปีในวันที่ ๑๔ กันยายน จากสายตาของลูกจึงเห็นว่าคุณแม่เป็นคนดี รักลูก รักหลาน รักคุณพ่อ และยกย่องพระพุทธศาสนา

เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ เป็นวันหยุดราชการ คุณแม่จะทำก๋วยเตี๋ยวเช่นเคย กำลังประกอบอาหารอยู่ในครัว โดยลูกเป็นผู้ช่วย ก็ร้องบอกลูกว่าชาแขนไปหมดเหมือนไม่มีแรง ลูกรีบวิ่งไปบอกพี่ซึ่งนั่งดูหนังสืออยู่ หลังจากนั้นคุณแม่ก็หมดความรู้สึก ลุกไม่ขึ้น พวกเรา ๒ คนจึงเรียกคุณน้ามาช่วยอุ้มคุณแม่อีกแรง แล้วพี่ก็ไปตามหมอ หมอแนะนำให้ส่งโรงพยาบาล ลูกต้องอยู่เฝ้าบ้าน ตอนบ่ายคุณน้ากลับมาและพาไปเยี่ยมคุณแม่ที่โรงพยาบาล อาการยังไม่ดีขึ้น แล้วก็กลับบ้าน มาทราบข่าวตอนดึกว่าคุณแม่เสียแล้ว คุณน้าพาลูกไปโรงพยาบาล เมื่อเห็นศพคุณแม่ ลูกวิ่งเข้าไปกอดคุณแม่ร่างที่ปราศจากวิญญาณเป็นครั้งสุดท้าย ลูกจะไม่ลืมวันนั้นเลย วันแห่งการสูญเสียอันยิ่งใหญ่ของชีวิต ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์จงนำวิญญาณของคุณแม่ไปสู่สรวงสวรรค์ด้วยเทอญ

ลูกน้อง

[illegible]

[illegible]

[illegible]

เทิดทูนและบูชา

๒.๐๐ น. ของวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖ ลูกนั่งเฝ้ามองดูคุณแม่อยู่บนเตียงคนไข้ในห้องพิเศษ ณ โรงพยาบาลกลาง ห้อมล้อมด้วยนายแพทย์และพยาบาลที่ช่วยกันนวดหัวใจอย่างเต็มความสามารถ แต่ก็ไร้ผล พยาบาลหันมาบอกลูกว่า "ท่านสิ้นเสียแล้ว" ลูกได้ยินเพียงแค่นั้น บอกไม่ถูกว่ามีความรู้สึกอย่างไร นั่งนิ่งอยู่กับที่ ไม่มีน้ำตา เฝ้าบอกตัวเองอยู่ในใจว่า "เข้มแข็ง อดทน" น้องมาถึงโรงพยาบาลเวลาประมาณ ๓.๐๐ น. หลังจากทราบข่าว น้องวิ่งเข้ามากอดลูกแน่นด้วยน้ำตาอาบแก้ม พร้อมกับพูดว่า "เราไม่มีใครแล้วนะพี่แดง อย่าทิ้งน้องนักนะ" ลูกใจหายวาบ เกือบกลั้นน้ำตาไว้ไม่อยู่ แข็งใจพูดว่า "จ้ะ....อย่าร้องไห้ซีน้องจ๋า พี่แดงยังไม่ร้องเลยเห็นไหม ? เข้มแข็ง อดทนไว้" นั่นแหละเสียงร้องไห้ของน้องจึงเบาลงจนมีแต่เสียงสะอื้นน้อย ๆ

เพียง ๑๗ ชั่วโมง ใครจะคิดว่าเร็วเช่นนั้น ป่วยเพียง ๑๗ ชั่วโมงเท่านั้นจริง ๆ ท่านก็จากเราไป แทบไม่มีใครเชื่อว่าจะเป็นไปได้ ลูกไม่คิดว่าคุณแม่จะจากลูกไปเร็วเช่นนี้ คาดไม่ถึงจริง ๆ .

"กราบเท้าคุณแม่ที่เคารพ ถ้าวิญญาณมีจริงคงได้ยินหัวใจของลูกที่ส่งไปถึง ตั้งแต่จำความได้ คุณแม่ ก็คือ **แม่–ของลูก** ตลอดมา "คุณแม่" คำนี้กินใจลูกนัก เรียกมาทั้งในอดีตเมื่อมีชีวิตอยู่และก็จะขอเรียกเช่นนี้ตลอด

ไปชั่วชีวิต ด้วยหัวใจรัก เคารพ เทอดทูนบูชา คุณแม่ได้เลี้ยงดู อบรม ให้การศึกษา ให้ความรัก ความอบอุ่น ความเมตตาปรานี ตลอดจนทุกสิ่งทุกอย่างแก่ลูกเสมอมาเสมือนกับมารดาให้กับบุตร เท่ากับได้สร้างชีวิตลูกขึ้นมา และโอบอุ้มทะนุถนอมร่วมกับคุณพ่อตลอดมา ลูกเสียดายที่ไม่มีโอกาสทดแทนพระคุณได้เต็มที่ พระคุณนี้ยิ่งใหญ่นัก ลูกไม่เคยลืมและไม่อาจจะลืมได้ตราบชั่วชีวิต ลูกขอเทอดทูนและบูชาไว้ตราบสิ้นลมหายใจของลูก

ลูกหลงแม่

เรื่องของความเกิด - ดับ

ของ

พระนิโรธรังสีคัมภีรปัญญาจารย์

วัดหินหมากเป้ง

อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

สังขารทั้งหลายทั้งที่เป็นรูปและเป็นนามล้วนเป็นอนิจจัง เกิด ๆ ดับ ๆ อยู่อย่างนั้นตลอดกาล มนุษย์ปุถุชนทั้งหลายเมื่อไม่สามารถจะต้านทานหรือแก้ไขโดยประการใดได้แล้ว ก็มีแต่ปลอบใจตนเองว่า มันเป็นธรรมดาของมันอยู่อย่างนั้นเอง ช่างมันเถิด แต่ความจริงในใจแล้ว มันยังปล่อยวางความยึดถือว่า เราเกิด เราดับ เราเป็นทุกข์ ไม่ได้อยู่นั่นเองแต่ก็ยังดีพอเอาตัวรอดไปได้ชั่วระยะหนึ่ง ส่วนท่านผู้รู้จริงเห็นจริงตามสภาพของสังขารทั้งหลายแล้ว เช่นพระอริยเจ้าทั้งหลายเป็นต้น ท่านปล่อยวางได้เด็ดขาด ไม่หลงเข้าไปยึดเอาสังขารทั้งหลาย ทั้งภายใน (คือตัวของท่าน) และภายนอก (คือนอกจากตัวของท่าน) ว่ามันมีความเกิดดับตามสภาพของมันอยู่อย่างนั้น ถึงรูปสังขารของท่านมันจะแสดงอาการเป็นอนิจจลักษณะออกมาให้ปรากฏ จิตสังขารของท่านก็ไม่แต่ง สังขารจิตมันเลยกลายเป็นปัญญาพิจารณารูปนามเห็นสภาพตามเป็นจริงไปเสียแท้จริง อนิจจังความเกิดดับของสังขารนั้นแล มันแสดงอาการความทุกข์ของสัตว์โลกทั้งหลาย อนิจจังความไม่เที่ยงของสังขารทั้งหลายซึ่งใคร ๆ ห้ามมันไม่ได้ ก็คือตัวอนัตตานั่นเอง พระไตรลักษณะคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มิใช่ปรัชญา แต่มันเป็น สัจฉิตัพพธรรม การทำความเห็นให้แจ้งเห็นจริงในสัจจะธรรมทั้งหลายของพระอริยเจ้า อันเป็นเครื่องทำให้ท่านละสังโยชน์ได้ในภูมินั้น ๆ (ขะยะวะยะธัมมะสังขารา) ขึ้นชื่อว่าสังขารธรรมทั้งหลายแล้ว ย่อมมีความสิ้นไปเสื่อมไปเป็นธรรมดา ในที่นี้ไม่ได้พูดถึงความเกิดขึ้นของสังขาร เพราะคำว่าสังขารก็หมายเอาความเกิดขึ้นของสิ่งนั้น ๆ นั่นเอง ฉะนั้นจึงพูดแต่เฉพาะความสิ้นไปเสื่อมไปของมัน ถ้าจะพูดให้สั้นก็ว่า

ความสิ้นไปเสื่อมไปของสังขารเป็นธรรม ผู้มาพิจารณาเห็นตามเป็นจริงอย่างนี้แล้วก็เรียกว่าผู้เห็นธรรม

มนุษย์สัตว์ทั้งหลายกลัวความตาย แต่ยินดีกับความเกิด

เพราะเวลาเกิดมาทีแรกไม่มีใครรู้ตัว ถึงแม้คลอดออกมาแล้วก็ไม่ทราบว่าเราคลอดออกมาได้อย่างไร และคลอดออกมาจาก ณ ที่ไหนนับแต่คลอดออกมาแล้ว จนกระทั่งเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว มิใช่แต่พ่อแม่และญาติ ๆ เท่านั้น แม้คนบ้านใกล้เรือนเคียง ใครได้ข่าวก็พากันดีอกดีใจตื่นเต้นว่าลูกเราเกิด หลานเราเกิดแล้ว ต่างก็พากันคอยวันคอยคืนอยากจะเห็นความเจริญเติบโตของเด็ก แต่ทุกคนหาได้ทราบไม่ว่านั่นคือเราพากันยินดีพอใจกับความแก่ของเด็กอันจะคืบคลานเข้าไปหาความตาย ความแก่ของครรภ์จนคลอดก็ดี ความเจริญเติบโตของเด็กจนกระทั่งเป็นหนุ่มเป็นสาวก็ดี นั่นคือความแก่ของเขาอันใกล้เข้าไปหาความตายทุกที แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ทั้งผู้ที่ถูกความแก่คร่าไปอยู่ และผู้ที่เห็นความแก่กำลังคร่าเขาไปอยู่ก็ดี เมื่อเห็นเข้าแล้วแทนที่จะพากันสลดสังเวชและเศร้าใจ กลับพากันยินดีพอใจเป็นอย่างยิ่ง บางทีถึงกับพากันทำบุญฉลองเป็นการใหญ่เลยก็มี นั่นมันคล้าย ๆ กับว่าพากันยินดีตื่นเต้นในเมื่อเห็นเขาผู้นั้นกำลังวิ่งเข้าไปใกล้จะกระโจนลงไปในเหวลึกนั่นเอง ต่อเมื่ออายุล่วงเข้ามัชฌิมวัย รูปร่างลักษณะอาการทุกส่วนของร่างกาย มีสภาพแปรปรวนผิดปกติ เช่นผิวพรรณเคยผุดผ่องนิ่มนวลกลับกลายมาซูบซีดแข็งกระด้าง เนื้อหนังเคยเคร่งครั่งเปล่งปลั่ง กลับกลายมาย่นยู่ หดหู่หนังเป็นเกลียว เป็นต้น จึงจะรู้ว่าตัวแก่แล้ว แต่ถึงกระนั้นบางคนยังไม่คิดเสียเลยว่า

ความแก่นี้ใกล้จะเข้าถึงความตายอยู่แล้ว คราวนี้ถึงจะไม่เข้าไปหลงมัวเมาอยู่กับความสวยความงามละ แต่ไปเคร่งเครียดอยู่กับความทะยานอยากได้ ไม่รู้จักพอ จนวัยชราเข้ามาถึงตัวหายใจหอบฮัก ๆ ทำงานอะไรก็ไม่ไหว มีแต่ใจอยากได้ถ่ายเดียว นั่นแหละจึงจะรู้ว่าตนแก่หมดเรี่ยวแรงเสียแล้ว แต่บางคนยังฝืนความแก่อยู่ เลยหายาอายุวัฒนะ หาน้ำศักดิ์สิทธิ์ หายาชูกำลังมากินมารักษาความแก่นั้นไว้ให้มันแก่อยู่นาน ๆ อันเป็นที่น่ารำคาญตาแก่ท่านผู้รู้ทั้งหลายยิ่งนัก และสิ่งที่น่าเกลียดที่สุด บางคนยังหลงมัวเมาในกามกิเลสอีกด้วย ลูก ๆ หลาน ๆ หนุ่ม ๆ สาว ๆ เขาเรียกพ่อลุงแม่ป้า พ่อตาแม่ยาย ด้วยความเคารพเพื่อเทิดทูนไว้ในที่สูง ไม่ชอบใจกลับโกรธเขาก็มี เมื่อจวนจะตายไม่มีความดีอันใดมาไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คร่ำครวญเดือดร้อนอยู่คนเดียว เพราะตนไม่ได้บำเพ็ญบุญกุศลอันใดไว้เป็นหลักของใจ คราวนี้กายไม่ยอมร่วมทำงานด้วยใจละ ใจก็จะมีแต่ว้าวุ่นขุ่นหมองอยู่เฉพาะคนเดียว นั่นหมายถึงเมื่อตายแล้วจะมีทุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้าอย่างไม่ต้องสงสัย ความตายจึงเป็นที่น่าหวาดกลัวของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายยิ่งนัก ถ้าตายอยู่ในข่ายของโมหะอวิชชาซึ่งตนไม่ได้ชำระเสียแล้ว ยิ่งเป็นของน่ากลัวมาก เพราะโมหะอวิชชาความหลงมัวเมาประมาทต่าง ๆ นั้นเป็นต้นเหตุให้เกิด ฉะนั้นผู้ที่กลัวความเกิดไม่อยากเกิดอีก จึงต้องชำระโมหะอวิชชาที่หุ้มห่อจิตให้หมดไป มิใช่กลัวความตายแต่ไม่ได้ชำระจิต ความเกิดมันก็จะมีอีก เมื่อเกิดแล้วไม่ตายไม่มี ต้องตายแน่ ๆ ผู้กลัวความตายจึงต้องควรชำระโมหะอวิชชาที่หุ้มห่อจิตอันเป็นต้นเหตุให้เกิดให้หมดจดจึงจะไม่เกิดไม่ตายอีก ควรจะกลัวความเกิด อย่าไปกลัวความตายเลยจึงจะถูก

ความดิ้นรนของมนุษย์สัตว์ทั้งหลาย เพื่อหนีทุกข์พ้นตาย

ทุกข์เป็นของมีค่ามหาศาล ทุกข์เป็นหนทางถึงพระนิพพาน ทุกข์เป็นอมตะของโลก ทุกข์เป็นของจริงของพระอริยเจ้าโดยส่วนเดียว ทุกข์เป็นเส้นชีวิตของชาวโลก ผู้ไม่มองดูทุกข์ไม่คำนึงถึงเรื่องทุกข์ เป็นคนไร้ค่าในโลก ผู้นั้นแลนอนจมอยู่ในกองทุกข์อย่างไม่มีวันตื่น มนุษย์ปุถุชนทั้งหลายผู้ไม่เห็นทุกข์ ไม่รู้แจ้งเห็นตามเป็นจริงของทุกข์แล้ว จึงพากันเดือดร้อนดิ้นรนอย่างยิ่งเพื่อให้พ้นไปจากทุกข์นั้น ๆ แต่ก็หาได้สำเร็จตามปรารถนาไม่ ผู้เกลียดทุกข์ก็คือผู้เกลียดธรรมนั้นเอง (ธัมมเทสิปราภโว) ผู้เกลียดธรรมเป็นผู้พ่ายแพ้ (ทุกข์)

มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเซลล์หรือประสาทมากกว่าสัตว์เหล่าอื่นบรรดาที่เกิดมาอยู่ร่วมโลกเดียวกัน เซลล์หรือประสาทเป็นตัวจักรทำงานอยู่ในร่างกายตลอดกาล จิตเป็นผู้รับรู้ เมื่อเซลล์หรือประสาททำงานมาก จิตก็รับภาระมากไปตามๆกัน ในทางพระศาสนาเรียกว่า จิตมีอารมณ์มาก อารมณ์ของจิตนี้มีทั้งทุกข์ทั้งสุขคละเคล้ากันไป แต่อารมณ์ที่เฉย ๆ นั้นหาได้ยาก ในคนทั่วไปบางคนอาจไม่ได้รับรสอารมณ์นี้เสียเลยก็ได้ เว้นแต่ท่านที่ได้ฌาณเท่านั้นจึงจะพบอารมณ์นี้ แท้จริงแล้วมนุษย์สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้ จะหาความสุขอันแท้จริงแล้วอาจไม่ได้เสียเลยก็ว่าได้ ทุกข์นั้นแลเป็นพื้นเพของโลก ที่เข้าใจกันว่ามีความสุข ๆ นั้น เพราะไปหลงยึดเอาความทุกข์มาเป็นความสุขต่างหาก เมื่อความทุกข์มาก ๆ เข้า ความที่เข้าใจว่าสุขนั้นจะค่อยหายไป ๆ ในผลที่สุดก็จะปรากฏแต่ทุกข์ล้วน ๆ นั่นแลจึงจะรู้จักว่านั่นมิใช่ความสุขเสียแล้ว เช่นเราได้รถสวย ๆ ยี่ห้อดี ๆ ราคาแพง ๆ มาไว้ในคุ้มครองสักคันหนึ่ง เราคงดีใจมาก

ทีเดียว แต่ความทุกข์เพราะหาเงินมาซื้อรถ เราก็ไม่คำนึงถึง หรือลืมมันไปเสีย ได้รถมาแล้วต้องทำโรงให้มันอยู่ หรือใช้จ่ายเพื่อการรักษาหาคนใช้ให้มัน เราก็ไม่คำนึงถึงมันอีก มีแต่ดีใจได้รถคันสวย เวลาจะออกวิ่งก็ต้องเสียภาษีพร้อมกันนั้นไฟก็เผาธนบัตรไปพร้อมกันเลย เราก็ไม่สนใจ บางทีวิ่งออกไปชนเขาเหยียบคนตาย รถพังยับเยิน ดีไม่ดีตัวเราเจ็บสาหัสหรือถึงแก่ชีวิต นั่นแลจึงจะรู้สึกตัวว่า การมีรถมันเป็นทุกข์ตั้งแต่หาเงินมาซื้อ จนเจ็บตัว และอาจเสียค่าปรับไหมอีกด้วย คราวนี้แหละจะประมวลเอาแต่ความทุกข์เดือดร้อนกลุ้มใจ มาสุมไว้ในอกแต่ผู้เดียว ความอิ่มใจดีใจหน้าบานมาแต่เดิมนั้นจะหายสูญไปในวูบเดียว ความสุขและการคล่องตัวเพราะใช้รถนั้นจะลืมไปหมด นี่แลคนเราผู้มีเซลล์หรือประสาทที่สมองมาก จึงมีความคิดมาก และเกิดปัญญาฉลาดเฉียบแหลมมากกว่าสัตว์เหล่าอื่น จนลืมตัวมัวเมาเข้าใจทุกข์ว่าเป็นสุข หลงใหลในวัฏฏจักร บางทีถึงกับทารุณกรรมผู้อื่นสัตว์เหล่าอื่นเห็นเป็นความสนุกเล่นไปได้ หากจักไม่หักทำลายเสียเลย ก็จะเข้าใจว่าเป็นยานพาหนะทิพย์อยู่ร่ำไป มนุษย์ปุถุชนคนเราที่ยังต้องขังอยู่ในกรงขังของกิเลส มันเป็นเสียอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น นกในป่าคนจับมาจึงต้องขังกรง แต่มนุษย์ผู้หลงทั้งหลายจับตนเองยัดเข้ากรงแล้วร้องว่า ทุกข์ ๆ คนเรามันเป็นเสียอย่างนี้แหละ ดิ้นรนเพื่อหนีทุกข์พ้นตาย แต่กลับกลายเป็นหอบเอาความตายวิ่งเข้าหากองทุกข์ โลกมนุษย์ของเราเป็นเสียอย่างนี้ทั้งนั้น ถ้าไม่เป็นอย่างนั้นแล้วโลกนี้ก็จะไม่เป็นโลกอยู่ได้ มนุษย์ผู้ถูกขังกรงแล้วหักกรงหนีออกมาได้ในโลกนี้คนแรก คือพระพุทธเจ้า และวิธีการอันพระองค์ทรงกระทำให้สำเร็จมาแล้วนั้น ก็ได้ทรงสอนไว้เรียบร้อยแล้วเป็นอย่างดี นั่นคือ **อนุปุพพิกถา ๕**

อนุปุพพิกถา ๕ ได้แก่ :-

ทานกถา

คนเราก็เหมือนกับต้นทุเรียน เมื่อปลูกลงไปในดินแล้ว มีน้ำมีปุ๋ยหล่อเลี้ยงไว้ไม่ให้ตาย จึงจะเจริญเติบโตขึ้นโดยลำดับ จนกระทั่งมีดอกออกผลให้คนได้กิน คนเราผู้ต้องการอยากกินผลอันสุก คือพ้นเสียจากกองทุกข์ ก็ต้องสร้างบุญกุศลความดีงามติดต่อกันไปอย่าได้ขาด คำสอนของพระพุทธเจ้ามิได้สอนแต่ให้คนหาเงินไปซื้อทุเรียนสุกตามตลาดมากินอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังสอนให้ทำสวนทุเรียนไว้เพื่อเป็นมรดกแก่ลูกหลานอีกด้วย สวนทุเรียนไม่มีคนมีเงินก็ต้องท้องแห้งไปเหมือนกัน อนุปุพพิกถา ๕ เบื้องต้นสอนให้คนทำสวนรักษาต้นทุเรียนไว้ ถึงทุเรียนยังไม่ออกลูก เจ้าของสวนก็ยังภูมิใจว่า ต้นทุเรียนงามดีไม่ตาย และก็สบายใจในความหวังว่า ทุเรียนเราต้องให้ผลวันหนึ่งข้างหน้า คนเรายามได้รับความทุกข์เดือดร้อน อย่างน้อยนำขวดเป๊ปซี่สัก ๑ ขวดเข้าไปถวายพระ ก็ยังทำจิตใจให้เบิกบานขึ้นมาได้บ้าง ดีกว่าดื่มเหล้าเป็นขวด ๆ แล้วลงไปนอนซึมอยู่ข้างถนนเป็นไหน ๆ เพราะบุญกุศลทำให้เกิดผล คือความอิ่มใจ เย็นใจ ไม่มึนงงซึมเซ่อ หากยามได้รับความสุขโชคลาภเกิดผล สละทำบุญเลี้ยงพระสัก ๓-๔ องค์ ก็ยิ่งเพิ่มความอิ่มใจขึ้นเป็นทวีคูณ บุญทานการกุศลเป็นของดี ชักจูงจิตใจของคนเราให้กระทำดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ชาวสวนเมื่อได้รับผลจนเป็นที่พอใจแล้ว ก็พยายามบุกเบิกที่ให้ได้กว้างขึ้น และปลูกพืชผลให้มากขึ้น เมื่อมีอาชีพเพียงพอแก่ความต้องการแล้ว ก็ไม่ต้องเป็นห่วงกับอาชีพอื่นต่อไป ผู้มีความสุขอิ่มใจในผลทานการให้ ย่อมทำใจของตนให้กว้างขวาง ไม่เบียดเบียนตนและคนอื่นอันเป็นเรื่องความเห็นแก่ตัว

สีลกถา

ความชั่วอันจะส่อแสดงออกมาทางกายและวาจาย่อมไม่มี เพราะความดีที่เขาได้กระทำมานั้น เข้าไปอัดจุกแน่นอยู่ในใจหมดแล้ว นั่นมันแสดงถึงเรื่องของศีลมาปรากฏขึ้นในตัวของเขาแล้ว ศีลตอนนั้นจึงไม่ต้องไปเรียกร้องและขอมาจากใคร ๆ ทั้งสิ้น ที่ขอศีลสมาทานศีลทำกันอยู่ทั่ว ๆ ไปนั้น มันเป็นศาสนกิจ เพื่อรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม อันดีงามของ พุทธศาสนิกชน ต่างหาก ศีลแท้เกิดจากจิตคิดวิรัติงดเว้นจากกรรมชั่ว อันประกอบด้วยกัลยาณธรรมที่มั่นคงเป็นพื้นฐานต่างหาก เหมือนต้นทุเรียนที่มีรากหยั่งลึกลงไปในดินมั่นคงดีแล้ว ความเติบโตของมันไม่มีใครบังคับมันดอก มันหากโตของมันเอง ผลิตดอกออกผลเต็มต้นสุกหวานเอง

สัคคกถา

บุคคลผู้ประกอบแต่กรรมดีมีทานรักษาศีลเป็นต้น ดังกล่าวมาแล้ว บางคนอาจไม่ทราบเสียเลยว่า การที่ตนได้กระทำมาแล้วนั้นชื่อว่าได้ทำบุญรักษาศีลถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว เขารู้แต่ว่าการที่เขาทำมาแล้วนั้นเป็นความสุขอิ่มใจเขา เขาไม่ได้ทำเขาอดไม่ได้ เขาจึงต้องทำ หากมีท่านผู้รู้มาบอกเขาว่า การที่เธอทำอย่างนั้นเรียกว่าทำทาน การที่เธอทำอย่างนั้นเรียกว่ารักษาศีล ๕ ศีล ๘ กรรมบถ ๑๐ เขาก็จะได้รับความรอบรู้ ความเข้าใจ และเพิ่มความสุขความอิ่มใจขึ้นเป็นทวีคูณ หรือบางคนที่ยังไม่เคยได้กระทำเช่นนั้นมาก่อน พอได้รู้อานิสงส์ของการทำบุญก็อาจมีกำลังใจทำ หรือทำให้มาก ๆ ขึ้นก็ได้ คำสอนของพระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนทำดี แล้วให้เห็นอานิสงส์ของการของการทำดีนั้นด้วยใจของตนเอง จนเขาเกิดความเชื่อมั่นกล้าหาญในการทำความดีนั้น จนถึงจุดอิ่มแล้วคลายเอง เหมือนต้นทุเรียนเมื่อมันโตแก่เต็มที่แล้ว มันจะผลิตดอกออกผลตามลำพังของมันเอง ไม่ต้องมีการบังคับมัน

กามาทีนพ

ทุกสิ่งทุกอย่างของในโลกนี้ล้วนเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มิใช่ตัวตนของใครทั้งนั้น มันเป็นสมบัติอมตะของโลก แต่ผู้มัวเมาอยู่กับโลกก็ยังหลงสำคัญว่าสิ่งเหล่านั้น ๆ เป็นของกู ๆ หลงมัวเมารสชาติสารของโลกไม่รู้จักอิ่มจักพอ รสสารของโลกทำให้ประชาสัตว์หลงมึนเมาไม่รู้จักสร่าง ทางแก้คืออนุปุพพิกถา ๕ ดังได้อธิบายมาแล้ว คือคนรู้จักพอจึงยอมสละจาคะได้ ถึงจะสละไม่หมดก็ยังรู้จักพอแบ่งปันให้เป็นทานได้ ผู้ไม่รู้จักอิ่มจักพอถึงจะมีมากมีน้อยก็ไม่อิ่มไม่พอ เป็นการรักษาศีลก็คือ ผู้เคยทำความผิดในโทษนั้น ๆ มาแล้ว ภายหลังอิ่มพอในพฤติกรรมนั้น ๆ จึงงดเว้นไม่ทำอีก ถึงแม้อานิสงส์คือความสุขอันเกิดจากการทำทานรักษาศีลก็ดี ก็ยังเจือปนด้วยอามิสและเป็นความสุขของผู้ยังติดอยู่ในกาม ธรรมดาทั้งหลายแล้วมีความสุขน้อยทุกข์มากไม่คุ้มค่า มีแต่มายาล่อลวงให้มนุษย์สัตว์ทั้งหลายหลงติดเหมือนนายพรานเบ็ดล่อปลาให้หลงเหยื่อ ฉะนั้นเรื่องพรรค์นี้มันเป็นความรู้ความเห็นเฉพาะของผู้อิ่มจากกามทั้งหลายแล้วเท่านั้น ผู้ที่ยังไม่อิ่มแล้วอย่าว่าแต่ครูบาอาจารย์เลยจะแสดงให้เขาเข้าใจ แม้แต่พระพุทธเจ้าจะดึงแขนเขามานั่งฟังเฉพาะพระพักตร์ของพระองค์ เขาก็ยังไม่ลงความเห็นอยู่นั่นเอง ต่อเมื่อฤทธิ์เดชของกามที่เขาหลงว่าเป็นทิพยสุขแสดงเดชออกมา เช่นลูกรักที่นำความสุขมาให้แก่เขา หรือผัว-เมียสวย ๆ ที่นำความอิ่มใจมาให้แก่เขา เจ็บป่วยล้มตายนั่นแล เขาจึงจะรู้จักรสชาติของกามว่ามีพิษสงเพียงไร คราวนี้ไม่มีใครบอกเขาละ เขาจะรู้ด้วยตนเองทีเดียวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมันไม่เที่ยงเอาจริงหนอ

ท่านพรรณนากามาทีนพไว้เป็นอเนกประการ กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ทั้ง ๕ นี้เป็นเครื่องยั่วยวนชวนให้คนหลงรัก ชอบใจ หลงใหล เข้าใจว่าเป็นของจริงของจัง นำความสุขทำประโยชน์ให้แก่ตนอย่างแท้จริง พูดง่าย ๆ ว่าเห็นเป็นคุณไปหมด จึงถอนตัวไม่ได้ ส่วนผู้ที่จะละได้ต้องเห็นโทษของทั้ง ๕ นั้นเสียก่อนจึงจะละได้ หากเห็นโทษของกามโดยบังเอิญ เช่นเกิดทะเลาะ เกลียด โกรธ กับคู่รักเป็นต้น แล้วเบื่อหน่าย ก็จะเห็นเป็นครั้งคราว การเห็นเช่นนั้นจะไม่เป็นการเบื่อหน่ายกิเลสได้อย่างจริงจังเลย เมื่อหายจากเกลียดโกรธกันแล้วอาจติดแน่นยิ่งขึ้นกว่าเดิมก็ได้

ผู้จะเห็นโทษของกามที่เรียกว่า กามาทีนพ แท้ ต้องเห็นโทษด้วยปัญญา อันมีสัมมาทิฏฐิเป็นรากฐาน ไม่ว่าเวลาบังเอิญหรือเวลาปกติก็จะเห็นเช่นเดียวกัน คือจะเห็นว่าเป็นมูลเหตุแห่งกองทุกข์ให้ลุ่มหลงมัวเมาหาสาระมิได้ ท่านแสดงโทษของกามไว้มาก เช่นกามทั้งหลายเปรียบเหมือนของยืมมา คือ กามมีรูปเป็นต้นมิได้มีอยู่ในตา แต่แสงสะท้อนจากรูปเข้าไปปรากฏอยู่ในตา ตาจึงเห็นรูป ฉะนั้นตาได้ชื่อว่าไปยืมเอารูปภายนอกเข้ามาไว้ดูในตา เสียง-กลิ่น-รส-โผฏฐัพพะ ก็ทำนองเดียวกันนี้ กามเปรียบเหมือนก้อนเนื้อที่วางไว้บนหม้อกะทะที่ร้อน เนื้อนั้นมีแต่จะแห้งเกรียมไหม้เป็นถ่านเถ้าไปในที่สุด กามทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ที่หลงมัวเมาอยู่กับ รูป-เสียง-กลิ่น-รส-โผฏฐัพพะ ก็เช่นนั้นเหมือนกัน มีแต่จะทำให้ทุกข์ ตรอมใจ มีความสุขน้อยไม่คุ้มค่า ไฟไหม้น้ำร้อนลวกปวดเจ็บสาหัส ถึงมียาดีมาใส่กว่าจะหายปวดก็นาน ถึงจะหายแล้วบางทียังเป็นแผลอยู่เลย ในที่สุดท่านแสดงไว้ เหมือนสุนัขแทะกระดูกไม่มีเนื้อติด แทะสักเท่าไร ๆ จะไม่มีเนื้อออกมาติดปากเลย อย่างดีแค่ถูกกลิ่น

สาบ ๆ เบื่อ แล้วน้ำลายพรูออกมาเท่านั้นเอง ผู้มีปัญญาพิจารณาเห็นโทษของกามอย่างนั้นแล้ว จิตจะหดหู่เหี่ยวแห้งไม่เข้าไปชุ่มชื่นอยู่ในกามคุณทั้งห้า แล้วจะอิ่มใจอยู่ในความวิเวกสงบจากกามของตนเอง ทุเรียนสุกแก่งอมแล้วก้านของมันจะเหี่ยวแห้งหลุดหล่นเอง โดยมิได้ห่วงใยอาลัยในต้นของมันฉันใด ผู้มีปัญญาพิจารณาเห็นโทษในกามทั้งหลายด้วยญาณทัศนะแล้ว ถึงแม้จะยังออกบวชไม่ได้ ก็ได้ชื่อว่าเนกขัมมะ

เนกขัมมกถา

กามคุณห้าเป็นรากเหง้าของโลก โลกนี้ที่ว่าเป็นโลกก็เพราะกามคุณห้าเป็นเครื่องวัดเป็นเครื่องหมาย ถ้ารากคือกามคุณห้ายังหยั่งลึกเหนียวแน่นสดชื่นดีอยู่ตราบใด โลกนี้ก็ยังเจริญงอกงามอยู่ตราบนั้น แต่ทุกสิ่งทุกอย่างก็ไม่พ้นจากอนิจจลักษณะ ลูกไม้แก่ลาต้นหล่นลงดิน ครรภ์แก่เด็กลาแม่คลอด-ออกมาดูโลก คนเฒ่าแก่ลาโลกกลับไปเมืองผี ธรรมดาของมันก็เป็นอยู่อย่างนี้ แต่คนแก่กาม ยิ่งแก่ยิ่งเหนียวแน่น ไม่เหมือนคนแก่ปัญญาแก่วิชา ค่อยหลุดค่อยร่วงออกจากกาม เดินตามมัคควิถีมีฌาน สมาธิ มรรค ผล นิพพานเป็นที่สุด พระพุทธองค์จึงทรงตรัสปัญญาว่า เป็นแก้วของนรชน ปัญญาเป็นของประเสริฐสุด ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย จะบริสุทธิ์ได้ก็ด้วยปัญญา

เนกขัมมะการออกจากกามทางกายไม่สู้สำคัญนัก เพราะกามคือความใคร่ในอารมณ์ทั้งห้ายังเป็นไฟเผาผลาญหัวใจอยู่ **การออกจากกามด้วยใจอันมีปัญญาเป็นเครื่องกำจัดนับว่าสำคัญมาก** หากออกพร้อมกันทั้งสองอย่างแล้วเป็นของบริสุทธิ์โดยส่วนเดียว คำสอนของพระพุทธเจ้าสอนให้คนละชั่ว

บำเพ็ญความดีไปโดยลำดับ คือสอนแต่ง่ายไปหายาก แต่หยาบ ๆ ไปหาละเอียด ถ้าทำถูกตามคำสอนของพระองค์แล้วความดีที่ได้มานั้นย่อมมีเวลาอิ่มเวลาพอ ความอิ่มความพอในความดีความงามนั้น อันหมายถึงการชำระจิตให้สะอาด เมื่อใจสะอาดเต็มที่แล้วเครื่องชำระก็ไม่ต้องการ ผ้าที่สกปรกมาก ๆ ซักหนเดียว มันจะสะอาดได้อย่างไร และเมื่อผ้าสะอาดดีแล้วเครื่องชำระ (แฟ้ป) ก็ไม่ต้องใช้ อนุปุพพิกถาเป็นแนวการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั่วไปในการประกาศพระศาสนา เว้นแต่บางกรณีที่ผู้รับฟังมีอุปนิสัยวาสนาแก่กล้า สามารถรู้แจ้งแทงตลอดในสัจจธรรมได้ พระพุทธองค์จึงทรงแสดงอริยสัจสี่ให้ฟังทีเดียว อนุปุพพิกถา ๕ นี้แม้ในปัจจุบันนี้ พระธรรมกถึกก็ยังใช้อยู่ตลอดมา ผู้ปฏิบัติก็ปฏิบัติตามนั้นโดยสม่ำเสมอมาไม่ขาดสาย

ข้อแรกทานกถา สอนให้รู้จักสละวัตถุสิ่งของของตนที่ตนมีอยู่เพื่อประโยชน์ความสุขแก่ผู้อื่น พร้อมกันนั้นตนเองก็พลอยได้รับความสุข ความอิ่มใจไปด้วย และช่วยให้ผูกมิตรไมตรีสามัคคีในวงสังคมอีกด้วย เรียกว่าการให้ไม่เสียผล

สีลกถา สอนให้เข้าถึงใจ คือเมื่อเห็นคุณานิสงส์ของการทำทาน การสละวัตถุภายนอกแล้ว จึงสอนให้งดเว้นจากความเห็นประโยชน์ส่วนตัวด้วยใจ การลืมคิดถึงอกเขาอกเราอันจะทำให้คนอื่นและสัตว์อื่นเป็นทุกข์เดือดร้อน เป็นภัยแก่สังคมอย่างร้ายแรง เมื่อสังคมใดมีการสละจาคะและไม่เห็นแก่ได้โดยส่วนเดียวแล้ว ต่างก็มีความเคารพรักและเมตตาอารีต่อกัน ในสังคมนั้นก็จะมีแต่ความสุขโดยมาก ปราศจากเวรภัยในหมู่กันและกัน เรียกว่าอานิสงส์เกิดขึ้นจากการทำทานรักษาศีล ฯ ความสุขในขั้นนี้เป็นอามิสสุข ความ

สุขที่ยังมีอามิสเป็นที่เกาะเกี่ยวอยู่ และสุขในวงสังคมเท่านั้น จึงเป็นความสุขที่ไม่แน่นอนอาจพังลงเมื่อไรก็ได้ แต่ผู้ที่ยังไม่เคยได้ก็อยากได้ ผู้ที่ได้แล้วก็ติดอกติดใจเหมือนกับเด็กกระหายอยากได้ของเล่น แต่เมื่อผู้ที่ได้รับรสชาติของความสุขในขั้นนี้ด้วยตนเองแล้วจะเห็นโทษ เบื่อหน่ายคลายความยินดีในความสุขนั้น จิตตอนนี้เรียกว่าคลายออกจากกามารมณ์ได้แล้ว ต่อจากนั้นพระพุทธองค์จึงจะทรงแสดงอริยสัจจธรรม เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงในสัจจธรรมจนบรรลุมรรคผลนิพพานต่อไป

ต้นตอที่ทำให้เกิดทุกข์และดับทุกข์

ในโลกนี้นอกจากรูปกับนาม คือกายกับใจแล้วจะมีอะไรอีก สุขและทุกข์ก็ดี นอกจากทุกข์กายและทุกข์ใจแล้วจะมีอะไรและที่ไหนอีก เมื่อของทั้งสองอย่างนั้นเกิดขึ้นแล้ว หากไม่ตั้งอยู่บนกายและบนใจนี้แล้วก็ไม่ทราบว่ามันจะตั้งอยู่ได้อย่างไรและที่ไหน จิตก็เหมือนกันถ้าบุคคลจะทำการใด ๆ เพื่อให้พ้นไปจากทุกข์ ถ้าไม่ทำให้พ้นไฟรากกายจากใจนี้แล้ว ก็จะเพื่อประโยชน์อันใด แต่ทุกข์ก็มีอิทธิพลเหนือคำสอนของครูบาอาจารย์และใคร ๆ ทั้งหมด ทุกข์นั้นแหละเป็นเครื่องหล่อหลอมคนให้เป็นคน ให้มีความขยันหมั่นเพียรให้พึ่งตนเองได้ ให้เป็นครูบาอาจารย์อบรมสั่งสอนคนอื่นอย่างดีที่สุด ทุกข์เป็นมัคคุเทศก์นำทางให้คนตั้งตัวได้ ทุกข์เป็นเครื่องดึงดูดให้คนสร้างความดีความงามมีทำทานรักษาศีลเป็นต้น ทุกข์เป็นเครื่องวัดความสุขเสมือนปรอทเป็นเครื่องวัดอุณหภูมิ ผู้มีความสุขมากสุขน้อยต้องเอาทุกข์เข้าไปวัดเทียบ ผู้เกลียดทุกข์ไม่ชอบทุกข์ก็คือผู้ที่ไม่มีปรอท ผู้ชอบทุกข์รักทุกข์ก็คือผู้มีปรอทแต่ไม่ได้ทำการวัด ผู้เจริญฌานละนิวรณ์ห้าได้ก็ต้องใช้ปรอทนี้เป็นเครื่องวัด

กายกับใจนี้เป็นพื้นฐานของโลก (คือทุกข์) ผู้มีปัญญาทั้งหลายหยิบยกเอาทุกข์อันนี้ขึ้นมาพิจารณา จนทราบเรื่องของทุกข์พร้อมด้วยมูลเหตุให้เกิดทุกข์แล้ว ปล่อยวางทุกข์ทั้งหลายเหล่านั้นได้ด้วยอุบายปัญญาอันชอบ จนบรรลุมรรคผล-นิพพานได้ ก็ล้วนแล้วแต่มาตั้งต้นดำเนินไปจากกายกับใจ (คือทุกข์) นี้ทั้งนั้น

จะเห็นกายกับใจแบ่งภาคกันได้
ต่อเมื่อจิตเข้าถึงฌาน – สมาธิ แล้ว

จิตเป็นของหาตัวตนมิได้ ต่อเมื่อประสมโรงกันเข้ากับกายแล้วจึงจะแสดงอาการออกมาให้ปรากฏแก่สายตาของคนอื่นได้ จิตเป็นสภาวธรรมอันหนึ่งซึ่งใคร ๆ ชี้ไม่ออกบอกไม่ถูก แต่ตัวของมันรู้ตัวมันเอง ถ้ามันส่งสายออกมาตามประสาทต่าง ๆ เช่นส่งออกมาตามจักษุประสาท เป็นต้น เรียกว่าจิต ถ้ามันไปรับเอาแสงสะท้อนของรูปนั้นเข้ามาไว้ เรียกว่าอารมณ์ ถ้าเกิดพอใจ ดีใจ เสียใจ อะไรขึ้นมา เรียกว่าเวทนา ถ้าเกิดความอยากให้มันเป็นอย่างนั้นอยู่ตลอดไป หรือไม่อยากให้เป็นอย่างนั้นอีก เรียกว่าตัณหา ชื่อของจิตนี้มีมากเรียกตามอาการลักษณะของมันที่มันแสดงออกมา ที่สมมุติเรียกชื่อมานี้ เป็นแต่เพียงเล็กน้อยตามความเข้าใจของผู้เขียนเท่านั้น ท่านผู้รู้ทั้งหลายอาจเรียกได้มากและสมมุติได้มากกว่านี้ หรืออาจเรียกชื่อผิดแผกออกไปจากนี้ก็ได้ ที่แสดงมานี้พอให้เข้าใจถึงเรื่องที่ว่า จิต–วิญญาณ–อารมณ์–เวทนา ยังก่อนยังไม่จัดเข้าเป็นกิเลส พอเข้าเขตตัณหาแล้วนั่นแล จิตตอนนั้นจึงจะมืดมนเศร้าหมอง ที่เรียกว่า กิเลส ตัณหา ก็ต้องเกิดตามสายของรูปธรรม มีรูป-เสียงเป็นต้น ฉะนั้นเพียงแต่ลำพัง จิต–วิญญาณ–อารมณ์–เวทนา จึงยังไม่

เกิดกิเลส พอถึงขั้นตัณหาจึงเกิดกิเลส ที่ท่านแสดงถึงเรื่องกิเลสพันห้าตัณหาร้อยแปดก็จัดตามสายนี้เอง เรื่องทั้งหมดที่อธิบายมานี้ ถ้าหากจิตยังไม่เข้าถึงฌานสมาธิ ระงับอารมณ์ภายนอกให้ขาดออกจากจิตเสียก่อนแล้ว ถึงแม้ชื่อและนามของกิเลสเราจะจำได้แม่นยำสักปานใดก็ตาม จะไม่มีวันรู้หน้าตา ตัว-จริงของกิเลสเลย เพราะกิเลสเป็นสภาวธรรมอันหนึ่งเหมือนกัน **เมื่อจิตที่อบรมดีแล้วแบ่งภาคออกมาจากรูปธรรมได้ นั่นแลจิตจึงจะสามารถรู้ตัวกิเลสได้**ถูกต้อง กิเลสของจิตเมื่อผู้มาเข้าใจโดยนัยนี้แล้ว สามารถชำระให้สะอาดบริสุทธิ์ได้ ส่วนกายเป็นรูปธาตุ จะชำระอย่างไร ๆ ภายในใจก็ยังสกปรกอยู่เช่นเดิม ดีหน่อยเมื่อชำระใจให้สะอาดดีแล้วอาการกิริยาของกายมันจะเรียบ-ร้อยขึ้น

กายกับใจเมื่อประสมโรงกันเข้าแล้วย่อมสามารถกระทำกรรมใด ๆ ได้ทุกอย่างไม่เลือก แล้วแต่จิตจะบัญชา แต่ผลกรรมหรือผลงานที่เรียกว่า วิบากที่ทั้งสองร่วมกันกระทำนั้น เมื่อยังอยู่ร่วมกันก็ร่วมกันรับร่วมกันเสวยต่อไป เมื่อรูปแตกกายดับเขาหนีไปตั้งที่พออยู่เฉพาะเขา คือเป็นดิน น้ำ ไฟ ลม ตามสภาพของมันแล้ว คราวนี้จิตเป็นผู้รับเคราะห์กรรมแต่คนเดียว เหมือนลูกไม้มีทุเรียนเป็นต้น เมื่อแก่สุกงอมแล้วหลุดหล่นลงจากต้นโดยมิได้บอกกล่าวลาต้นเลย ได้เมล็ดได้เนื้อสุกหอมหวานแล้วก็ไป เมื่อเมล็ดยังไม่ลีบไม่เน่าเขาไปสร้างต้นสร้างผลงอกงามขึ้นอีก จิตก็เช่นนั้นเหมือนกัน เมื่อกายแตกดับไม่รับรู้อะไรแล้ว จิตเป็นผู้รับภาระผลกรรมแต่ผู้เดียว ผลกรรมนี่แหละที่จะนำจิตให้ไปก่อเกิดในภพนั้น ๆ ต่อไปสมดังพุทธภาษิตว่า กัมมัสสกา จิตสร้าง-กรรมอันใดไว้ กัมมทายาทา จิตผู้สร้างกรรมนั้นแลจักได้รับผลของกรรมนั้น

ต่อไป กัมมโยนิ กรรมเป็นผู้ให้กำเนิด กัมมพันธุ กรรมเป็นต้นตระกูลของความเกิด กัมมปฏิสรณา กรรมเป็นที่พึ่งของจิต หรือจิตอาศัยกรรมเป็นที่ดำเนินก็ว่า

จิตที่จะไปเกิดในกามภูมิ

รูปกับนามหรือกายกับจิตนี้ เป็นที่อยู่อาศัยของกามกิเลส ถ้าจิตยังกอปรด้วยกามกิเลสอยู่แล้ว จำต้องมาเกาะเกี่ยวเกิดในกามภูมิอันนี้อีกต่อไป กามภูมิเป็นศูนย์กลางของภูมิทั้งหลาย ผู้จะไปเกิดในสุคติกามาพจรทั้ง ๖ เป็นต้น ก็ต้องมาสร้างสมเสบียงเอาจากนี้ ผู้จะไปสู่อบายภูมิมีสัตว์ดิรัจฉานเป็นต้น ก็ต้องมาสร้างสมเอาบาปกรรม ณ ที่นี้ทั้งนั้น แม้ผู้ที่ท่านจะถึงมรรคผลนิพพาน ก็ต้องมาสร้างบารมีเอา ณ ที่นี้ทั้งนั้นเหมือนกัน กามภูมิเป็นสถานที่น่าอภิรมย์ชื่นใจของผู้ยังไม่อิ่มไม่พอในกามทั้งหลายจึงได้นามเรียกว่า กามคุณห้า ได้แก่ รูป-เสียง-กลิ่น-รส-โผฏฐัพพะทั้งห้านี้อำนวยคุณประโยชน์ให้แก่ผู้ยังต้องการและปรารถนาอยู่นั้นเอง แต่ผู้มีปัญญาพิจารณาเห็นโทษของกามคุณทั้งห้าแล้ว รู้สึกอิ่มพอและเบื่อหน่ายสละถอนเสีย ดังได้อธิบายมาแล้วในกามาทีนพฯ

จิตที่พอใจรักใคร่ติดมั่นอยู่ในกามภูมิ ย่อมยินดีพอใจอยู่กับอารมณ์ทั้งห้า มีรูปเป็นต้น แม้จะประกอบกรรมใด ๆ ก็ย่อมหวังผลเพื่ออารมณ์ทั้งห้านี้ทั้งนั้น เมื่อกายกับใจยังร่วมกันสร้างกรรมที่เป็นกามาพจรกุศลอยู่ ผลที่ได้รับก็ร่วมกันเสวยต่อไป เมื่อกายทรงอยู่ตลอดกาลอายุขัยดับไปแล้ว ผลกรรมนั้นยังไม่สิ้นจิตก็รับภาระต่อไป กรรมจะเป็นมัคคุเทศก์นำจิตให้ไปเกิด

ในคติที่เป็นกามภูมิต่อไป จึงสมกับพุทธภาษิตที่ว่า กัมมังสัตเต วิภชติ ความว่ากรรมที่สัตว์ทั้งหลายทำไว้แล้วนั่นแล จะเป็นผู้จำแนกสัตว์ให้เป็นไปตามอำนาจของมัน คนเราจะตกแต่งเอาตามชอบใจไม่ได้ ผู้มาพิจารณาเห็นโดยนัยนี้แล้ว จึงควรสร้างแต่กรรมดีอันจะนำตนให้ไปเกิดในภูมิอันสุขที่ตนปรารถนา ก่อนจะถึงโอกาสนั้น

กายแตกดับ แต่จิตที่ยังมีกิเลสอยู่ยังไม่ดับ

กายและจิตเมื่อยังปกติดีอยู่ย่อมทำงานร่วมกันได้ทุก ๆ กรณี หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชำรุดพิการนั่นแล จึงจะทำร่วมกันไม่ได้ เพราะขาดสายสื่อสัมพันธ์กัน สายสื่อสัมพันธ์ที่ว่านี้ หลักวิชาแพทย์เขาเรียกว่า เซลล์เช่นเซลล์สมอง สั่งงานให้คิดให้ส่งส่ายไปต่าง ๆ นานาเป็นต้น ทางพุทธศาสนาเรียกว่าประสาท เช่นประสาทตา ทำให้เห็นรูป ประสาทหู ทำให้ได้ยินเสียงเป็นต้น แต่บางทีหมอเขาก็เรียกคนที่มีความคิดไม่ปกติว่าคนประสาทเสื่อมเหมือนกัน จะอย่างไรก็ตาม นักอบรมจิตหรือผู้ภาวนากรรมฐาน เชื่อมั่นลงแน่แน่วทีเดียวว่า จิตนี้เมื่อได้อบรมให้มีพลังกล้าหาญเต็มที่แล้ว เซลล์หรือประสาทซึ่งเป็นชิ้นส่วนหนึ่งของร่างกาย ไม่สามารถจะทำให้จิตอยู่ใต้บังคับอำนาจของตนได้ เช่นเมื่อจิตนี้ได้รับการอบรมฝึกฝนให้มีพลังเต็มที่แล้วใครจะมาทุบต่อยร่างกายนี้อย่างไร ๆ จะไม่มีความรู้สึกเลย สมัยนี้แม้ฝรั่งชาวตะวันตกซึ่งเป็นเจ้าตำราที่ว่า จิตไม่มีเซลล์เป็นผู้บัญชาสั่งให้กายทำงานต่าง ๆ ก็หันมาเชื่อแล้วว่า จิตมีจริง จิตเป็นผู้คิดดีคิดร้าย จิตเป็นผู้สั่งให้คนหัวเราะร้องไห้ จิตเป็นผู้รักใคร่ชอบใจ จิตเป็นผู้เกลียด โกรธ น้อยเนื้อ

ต่ำใจ ที่สุดจิตนี้สามารถชำระให้สะอาดบริสุทธิ์ได้ คริสตศาสนายังถือพระจิต พระใจเข้าไปแทรกอยู่ในกายของคนได้

ส่วนในชาวพุทธของเราไม่มีปัญหา เชื่อว่าจิตมีมานานแล้ว เพราะพุทธศาสนาสอนให้พวกเราชำระจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องใส จิตนี้เมื่อชำระให้ผ่องใสบริสุทธิ์ดีแล้ว กายก็จะงดเว้นจากการกระทำความชั่วได้อย่างเด็ดขาด ทั้ง ๆ ที่เมื่อก่อน กายและจิตได้เคยร่วมกันกระทำความชั่วมาก่อนแล้ว เรื่องนี้คนไทยเชื่อมั่นจนเข้าถึงกระดูกดำแล้ว ฉะนั้นพุทธศาสนาจึงรักคนไทยและอยู่ด้วยคนไทย อย่างแนบแน่นสนิทมาตั้งหลายสบศตวรรษแล้ว จะอย่างไรก็ดีเซลล์หรือประสาทนี้เป็นแต่เรียกชื่อบัญญัติ ยืมมาพูดพอให้รู้เรื่องกันเท่านั้นใครจะบัญญัติเรียกชื่อหรือไม่มันก็ทำงานมันอยู่อย่างนั้นแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว สิ่งนั้นมันเป็นอะไร ก็ตามที่มันเถิด แต่แน่ที่สุดก็คือสิ่งที่ว่านั้นแล มันเป็นสิ่งทำให้เกิดความรู้สึก แล้วก็นึกคิดส่งไปตามอารมณ์นั้น ๆ จนให้เกิดกิเลสความเศร้าหมองใจ พอจะสรุปได้แล้วว่าเซลล์หรือประสาทยังเป็นปกติอยู่ เป็นผู้มีหน้าที่รับสัมผัสก็รับเรื่อยไป ใจจะเข้าร่วมรับรู้ด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าจิตเข้าประสมโรงด้วยก็จะเกิด เวทนา–ตัณหา–อุปาทาน แล้วเป็นกิเลสไปต่าง ๆ นานา คน ตาย จิต ออกจาก ร่างแล้ว ไม่ยอมรับรู้ ไม่ร่วม ทำงานด้วย เซลล์ หรือประสาท เซลล์หรือประสาทก็จะไม่มีผลอันใดทั้งหมด เมื่อความอบอุ่นยังมีอยู่เซลล์หรือประสาทก็อาจยังมีปรากฏอยู่ก็ได้ แต่ไม่มีอันใดเป็นเครื่องรับรอง เพราะเพราะจิตผู้รับรู้ไม่มีเสียแล้ว เรื่องนี้เราจะสังเกตเห็นได้จากสัตว์ที่ตายใหม่ ๆ ยังมีไออบอุ่นอยู่ ประสาทหรือเส้นเลือดของมันยังกระตุกเต้นอยู่เลย นั่นแสดงว่าเซลล์หรือประสาทมันยังทำงานอยู่ แต่ชีพจรหรือลมมันอ่อนจนไม่ปรากฏเสียแล้ว

ที่อธิบายมาทั้งหมดนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า เซลล์หรือประสาทมิใช่จิตเป็นผู้รับสัมผัสนั้น ๆ เท่านั้น จิตต่างหากเป็นผู้รับรู้สัมผัสนั้น ๆ แล้วก็ยังไม่ทำให้เกิดกิเลสอันใดขึ้นมาก่อน ต่อเมื่อเกิด ตัณหา อุปาทาน ดังได้อธิบายแล้วจึงจะเกิดกิเลสขึ้นมา ฉะนั้นถึงเซลล์หรือประสาทจะร่วมทำกรรมด้วยกันกับจิตก็ตาม เมื่อยังอยู่ร่วมกันเสวยผลของกรรมนั้นสืบไป เมื่อเซลล์หรือประสาทชำรุดทำงานตามปกติร่วมใจไม่ได้แล้ว กายแตกดับ ผลของกรรมนั้นใจจะเป็นคนรับเอาแต่ผู้เดียว แล้วผลกรรมคือวิบากนั้นแลจะเป็นมัคคุเทศก์นำจิตให้ไปเกิดในที่นั้น ๆ ส่วนเซลล์หรือประสาทอันเป็น รูปธาตุไม่ สามารถ สลายตัวหนีไปจากกามภูมิพื้นดินอันนี้ได้ สลายตัวจากนี้แล้วก็ไปก่อตัวขึ้นในที่อื่นอีกต่อไป

พระอริยเจ้าที่ท่านชำนาญในการเข้าฌาน บังคับจิต ให้อยู่ ใน องค์ฌานอย่างเต็มที่ เข้านิโรธสมาบัติอยู่ได้ตั้งอาทิตย์ ลมหยาบ ๆ ไม่ปรากฏระบายออกมาทางจมูกเลย เรียกว่าดับลมหายใจเข้าออก แต่ยังไม่ตายร่างกายทุกส่วนยังปกติอยู่ตามเดิม แต่หมดความรู้สึกใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนลมอันละเอียดที่ซาบซ่านไปตามสรรพางค์กายยังมีอยู่ ถึงเซลล์หรือประสาทจะยังทำงานอยู่ก็ตาม แต่จิตไม่มารับรู้ด้วยแล้ว พอจะสรุปได้แล้วว่า คนเรานี้เมื่อรูปกับนามคือกายกับใจยังปกติอยู่ก็ทำงานร่วมกันไป บางทีจิตคิดจะทิ้งกายก็ทิ้งเอาเฉย ๆ โดยกายไม่ยอมรับรู้ด้วยก็มีดังกล่าวมาแล้ว บทกายจะเบี้ยวจิตก็มิใช่ย่อยเหมือนกันอยู่ดี ๆ บางทีช็อคตาย รถทับตาย ตกเครื่องบินตาย เส้นโลหิตแตกตาย ฯลฯ จิปาถะ ทั้ง ๆ ที่จิตมิได้มีเรื่องอะไรกับกายเลย มันแปลก กายกับจิตนี้ก่อนเขาจะมาอยู่ร่วมกันก็ไม่ได้สนิทสนมกันมาแต่ก่อนเลย เวลาเขาจะแยกทางกันไปก็ไม่ได้บอกเล่าเก้าสิบอะไร โดยเขาไม่ได้มีเรื่องอะไรกันสักนิดเดียว แล้วก็

ไม่มีใครจะอาลัยอาวรณ์ถึงกันและกันเลย แยกทางกันไปแล้วก็แล้วกัน ถ้าอย่างนั้นอะไรเล่าเมื่อเจ็บหรือจวนจะตายทำให้ทุกข์เดือดร้อน พระพุทธเจ้าตรัสว่า–นั่นคือกิเลส ใจมันไปหอบเอากิเลสมาไว้ที่ใจ คนเราเลยถือว่าใจเป็นกิเลส หากใจเป็นกิเลสเสียเอง แล้วใครเล่าจะชำระใจให้บริสุทธิ์ได้ ใจมิใช่กิเลส กิเลสมิใช่ใจ แต่ใจไปรับช่วงเอาผัสสะอันเกิดจากอายตนะ เช่นตาเห็นรูปเป็นต้น แล้วเอามายึดไว้ที่ใจจนเกิดความรักใคร่พอใจ หรือเกลียดโกรธไม่พอใจ จึงทำใจให้มัวหมอง เพราะของสิ่งนั้นเป็นเหตุต่างหาก จึงเรียกว่า กิเลส ธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ อายตนะ ๖ เป็นบัญญัติธรรมบอกให้รู้ว่าสิ่งนั้นชื่อว่าอย่างนั้นมีหน้าที่อย่างนั้น ๆ ต่างหาก จิตเป็นผู้เข้าไปยึดเอาบัญญัติธรรมมาเป็นตนเป็นตัว เมื่อบัญญัติธรรมทำงานตามหน้าที่ของมันอยู่ จิตก็เลยถือว่าตนเป็นผู้รับหน้าที่ทำงานไปเสียเอง จึงเข้าใจว่าจิตของตนเป็นกิเลส ธาตุแท้ของตะกั่วก็เป็นตะกั่วอยู่ตามเดิม ถึงแม้จะประสมเข้ากันกับทองคำแล้วก็ตาม เมื่อไล่ทองคำออกแล้ว ตะกั่วก็ต้องเป็นตะกั่วอยู่ตามเดิมนั้นเอง กายเป็นรูปธาตุ จิตเป็นนามธรรม สังขารเป็นอาการของจิตคิดปรุงแต่งรูปธาตุมาเป็นพาหะ ใช้ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อหมด ความจำเป็น แล้ว ก็ทอด ทิ้งไว้ที่เดิม ของมัน สังขารจิตกรช่างใหญ่สร้างโลกไม่มีที่สิ้นสุดไม่รู้จักเหน็ดจักเหนื่อย โลกนี้จึงกว้างใหญ่ไพศาลหาประมาณมิได้ ผู้เขียนรู้ตัวดีว่า เรามิใช่นักกายวิภาคชีว-วิทยาที่อธิบายไปนั้นเป็นเพียงมติของตนเอง เพื่อประโยชน์แก่อารมณ์ของผู้เจริญกรรมฐานเท่านั้น อาจผิดหรือถูกก็ได้ จึงขออภัยแด่ท่านผู้รู้ทั้งหลายไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย หากผิดพลาดจะกรุณาเพิ่มเติมหรือให้ความสว่างอีกผู้เขียนก็ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

กรรมนิมิตและคตินิมิตเป็นผู้นำให้ไปเกิดในคตินั้น ๆ

ผลผลิตของกายกับใจร่วมกันกระทำไว้นั้นเรียกว่า "กรรม" ผลของกรรมที่จะนำไปให้เกิดผลนั้น หาตัวตนมิได้ แต่จะปรากฏเกิดขึ้นเฉพาะในใจของผู้กระทำเท่านั้น หากจะแสดงให้ปรากฏออกมาทางกายและวาจาบางกรณี เช่นคนผู้เคยฆ่าหมูเป็นอาชีพโดยมิได้กระดากใจเลยแม้แต่น้อย เวลากายทรุดโทรมจวนจะตายอาจแสดงอาการส่อถึงบาปกรรมของเขาที่กระทำไว้นั้น เช่น ร้องออกมาเป็นเสียงสุกรแสดงปฏิกิริยาเหมือนสุกรจะตาย หรือทำท่าที่ฆ่าสุกรแล้วโฆษณาให้คนอื่นเขาเห็นโดยตนเองไม่ตั้งใจจะทำเช่นนั้น แต่มันเป็นไปเอง ดังนี้เป็นต้น นั้นมันเป็นการแสดงถึงผลกรรมที่เขากระทำไว้ เพียงเพื่อผู้ได้เห็นแล้วอนุมานเอาให้ใกล้ต่อความจริงเท่านั้น แต่ตัวกรรมและผลกรรมที่แท้จริงแล้วไม่มีใครรู้เห็นด้วยนอกจากตัวของผู้กระทำเท่านั้น กรรมนี้ท่านแสดงไว้ในธรรมวิภาคปริเฉท ๒ หลักสูตรนักธรรมโท มีถึง ๑๒ แต่ในที่นี้จะไม่ขอนำมาอธิบายอีกเพราะในนั้นท่านอธิบายไว้ดีแล้ว ในที่นี้จะแสดงเฉพาะกรรมนิมิตและคตินิมิตอันเป็นทูตของยมบาลเท่านั้น ใครจะทำกรรมดีกรรมชั่วไม่ว่าในที่ลับและที่แจ้ง อย่าได้คิดว่าทูตของยมบาลจะไม่รู้ไม่เห็นเลย เขาตามรู้ตามเห็นได้ทุกโอกาสทีเดียว

คนเราก่อนกายจะแตกดับ เมื่อจิตปล่อยวางร่างกายไม่มีความรู้สึกแล้ว จะมีภาพอันหนึ่งเกิดขึ้นให้ปรากฏเห็นเฉพาะใจตนคนเดียวโดยที่เราจะตั้งใจดูหรือไม่ก็ตาม ภาพอันนั้นถ้าจะเปรียบให้เห็นง่าย ๆ ก็คล้ายกับภาพนิมิตในความฝัน ภาพนิมิตอันนั้นแลมันจะมาแสดงผลกรรมของเราที่เราได้กระทำไว้แล้วในอดีต บางทีเราอาจลืมไปแล้วนาน แต่มันมาปรากฏให้เราเห็นและระลึกขึ้นมา

ได้ เป็นต้นว่าเราเคยได้สร้างโบสถ์วิหารถวายกฐินทานเป็นอาทิ วัตถุทานนั้นก็จะมาปรากฏขึ้นให้เราเห็น แต่ภาพนิมิตนี้ระสวยสดงดงาม และวิเศษยิ่งกว่าที่เราได้กระทำไว้นั้น จนเป็นเหตุให้เมื่อเราได้เห็นเข้าแล้วเกิดปีติ อิ่มอกอิ่มใจจนหาที่เปรียบมิได้ แล้วจิตจะไปจดจ้องจับเอานิมิตนั้นมาไว้เป็นอารมณ์ ให้เกิดความสุขโดยส่วนเดียวที่เรียกว่า "สัคคะ" ผู้สร้างบุญกุศลจะเห็นผลชัดแจ้งด้วยใจตนเองก็ตอนนี้ ที่นี้จิตมิได้เกี่ยวข้องด้วยกายอีกแล้ว กายจะเจ็บจะแตกจะดับ จิตไม่รับรู้ทั้งนั้น ท่านแสดงไว้ว่า สัตว์จะตาย จิตทอดทิ้งร่างกายไปก่อนแล้วกายจึงดับภายหลัง แต่เมื่อเกิด รูปเกิดก่อน แล้วจิตจึงมาปฏิสนธิทีหลัง ที่ว่านี้คือจิตผู้รู้สึกซึ่งรับช่วงมาจากเซลล์หรือประสาท ไม่ปรากฏเสียแล้ว ณ ที่นั้น แต่เซลล์หรือประสาทยังสามารถทำงานอยู่ดังกล่าวแล้ว เพราะความอบอุ่นยังมีอยู่ ความอบอุ่นนี้มันเกิดจากสวาบหรือกระบังลม กระบังลมยังไหวตัวอยู่ ลมก็ยังซ่านไปตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้อยู่ประสาทหรือเซลล์ก็ยังปรากฏอยู่ แต่ลมนั้นยังเหลือน้อยจนไม่สามารถจะยังชีพให้เป็นอยู่ได้ตามปกติ และในที่นั้นจิตผู้รับรู้ช่วงจากเซลล์หรือประสาทก็ไม่ปรากฏเสียแล้วจึงเรียกว่า ตาย

ที่นี้เมื่อจิตได้รับความสุขโดยมโนทวารอันปราศจากเซลล์หรือประสาทดังกล่าวแล้ว มันเป็นความสุขอันหาประมาณมิได้ ฉะนั้นท่านจึงแสดงความสุขของผู้ทำบุญแล้วไปเกิดในสวรรค์ว่า เป็นความสุขยิ่งยอดแล้วก็เสวยความสุขนั้นอยู่นานแสนนาน ถ้าจะเทียบอายุของชาวสวรรค์ชั้นจาตุม ๆ กับของมนุษย์แล้วร้อยวันร้อยคืนของมนุษย์นี้ จึงจะเป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งของเขา แล้วอายุของเขาก็ยืนนานนับเป็นหมื่น ๆ ปีเหมือนกัน ถ้าจะเปรียบพอจะอนุมานความสุขที่นั้น

เหมือนความสุขที่ได้รับในขณะที่นอนฝัน ความสุขในขณะนั้นสุขมาก เพราะมิได้เอาเซลล์หรือประสาทมาใช้ร่วม สุขเฉพาะใจล้วน ๆ ความสุขของพระอริยเจ้าที่ท่านเข้านิโรธสมาบัติก็ทำนองเดียวกัน ตรงกันข้ามผู้ที่กระทำกรรมชั่วไว้ กรรมนิมิตก็จะเกิดในขณะเดียวกัน แต่จะเป็นเรื่องทนทุกข์ทรมานมากจนเหลือจะอดทนเพราะกรรมตามสนอง ความทุกข์ทรมานของกายถึงขนาดร่างกายจะแหลกเหลวเปื่อยเน่าไปก็ตาม แต่มันก็ยังมีชีวิตอยู่ไม่ตาย ท่านเทียบอายุของสัตว์ในนรกไว้ว่า ร้อยวันร้อยคืนของชาวสวรรค์ชั้นจาตุม ฯ จึงจะเป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งของสัตว์ในนรก แล้วก็มีอายุยืนนานเป็นหมื่น ๆ ปีเหมือนกัน ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เพราะความทุกข์มันเป็นของเผ็ดร้อนทนได้ยากไม่มีใครปรารถนาถึงทุกข์จะเป็นของน้อยแต่มันมีน้ำหนักมาก ที่อธิบายมานี้เรียกว่ากรรมนิมิต ขณะที่มีชีวิตอยู่ย่อมร่วมกันทำงานกับเซลล์หรือประสาท แล้วสังขารเป็นผู้ปรุงแต่งให้กระทำกรรมนั้น ๆ อย่างสนุกสนาน แต่เมื่อกายแตกดับ เซลล์หรือประสาทก็จะละหน้าที่ของตนเสีย กรรมที่ได้ร่วมกันทำไว้นั้น ก็จะมาปรากฏให้ใจเห็นเป็นผู้รับมรดกแต่ผู้เดียว แล้วกรรมนิมิตนั้นแล จะเป็นผู้บัญชาให้ไปเกิดในคตินั้นอีกต่อไป ตามอำนาจและวิสัยของตน

เท่านั้นยังไม่พอ ด้วยพลังอำนาจของกรรม ยังให้เกิดคตินิมิตอีกอันจะชักนำให้ผู้กระทำกรรมนั้น ๆ แล้วไปเกิดในที่นั้น ๆ แล้วก็เกิดในลำดับเดียวกันกับกรรมนิมิตนั่นเอง ให้ผลเป็นสุขเป็นทุกข์ก็เหมือนกัน แต่มันส่อแสดงให้เห็นสภาพหรือสถานที่อันตนจะพึงได้ไปเกิด ชักจูงให้จิตเลื่อมใสพอใจในอันที่จะน้อมจิตให้เข้าไปยึดมั่นยิ่งขึ้น เช่นผู้ที่ได้สร้างบุญกุศลไว้ มีการทำทานเป็นต้นดังกล่าวแล้ว จะเห็นสถานที่ที่ตนจะต้องไปเกิดหรือไปเสวย

อานิสงส์นั้นอย่างน่ารื่นรมย์รโหฐาน พร้อมด้วยเครื่องบริขารที่ตนได้ทำบุญไว้ แต่มันเป็นของวิเศษยิ่งกว่าที่เราได้ทำไว้นั้นเป็นไหน ๆ เมื่อเห็นเข้าแล้วใจก็ปลื้มปีติอย่างยิ่ง บางทีอาจมีผู้มาชี้ให้เห็นว่า สิ่งเหล่านั้นสถานที่นั้นเป็นอานิสงส์ของท่านที่ได้ทำบุญไว้แล้ว หรืออาจมีผู้คนมารับแห่แหนไปด้วยความมีเกียรติก็ได้ ส่วนคติกรรมชั่วตรงกันข้ามมันให้เกิดความทุกข์แสนสาหัสเหลือที่จะอดกลั้น

นิมิตทั้งสองคือกรรมนิมิตและคตินิมิต ขณะที่มันปรากฏเกิดขึ้นให้เห็นด้วยใจนั้น ผู้ทำกรรมไว้แล้วจะระลึกถึงกรรมหนหลังได้กระทำไว้แล้วในอดีตตลอดได้หมด ถ้าได้เห็นกรรมดีพร้อมทั้งนิมิตที่ดีเป็นพยานก็จะอิ่มใจเพลิดเพลินอย่างยิ่ง ถ้าได้เห็นกรรมชั่วพร้อมทั้งนิมิตที่เป็นอัปมงคล ใจก็จะหดหู่เดือดร้อนเป็นทุกข์มากแสนทวีคูณ เรื่องที่อธิบายมาทั้งหมดนี้ สมัยครั้งพุทธกาลก็เคยได้มีมาแล้ว แม้ในปัจจุบันนี้ก็มักจะได้ยินกันบ่อย ๆ ผู้สนใจคงจะได้ทราบดีอยู่บ้างแล้วในเรื่องนี้ นิมิตทั้งสองนี้บางทีกรรมนิมิตเกิดก่อนแล้วคตินิมิตจึงเกิดภายหลัง บางทีคตินิมิตเกิดก่อนแล้วกรรมนิมิตจึงเกิดภายหลังก็มีไม่แน่นอน ถึงนิมิตใดจะเกิดก่อนหรือหลังไม่สำคัญ มีราคาเท่ากัน เพราะนิมิตทั้งสองนี้เป็นเพียงมัคคุเทศก์ผู้นำทางเท่านั้นมิใช่ตัวกรรม ถึงนิมิตใดจะเกิดก่อนเกิดหลัง ก็จะนำทางให้เข้าถึงจุดเดียวกันนั้น

นิมิตทั้งสองนี้เปรียบเหมือนตำรวจที่ซื่อสัตย์สุจริตและเที่ยงธรรมของยมพบาล ตามสืบราชการลับทั่วทุกหนทุกแห่งตลอดเวลา ไม่ว่าใครจะทำกรรมดีกรรมชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง เขาทั้งสองจะต้องตามรู้ตามเห็นไปทั้งหมด ใครจะปกปิดอำพรางหรือแก้ตัวอย่างไร ๆ ไม่ได้ทั้งนั้นและ

คนที่ซื่อสัตย์สุจริตเที่ยงตรงรู้ดีกว่าตำรวจทั้งสองนายนี้ก็คือ ใจของตนเองนั่นแลเป็นคนแรก, บางคนอาจเข้าใจไปว่า กรรมดีและกรรมชั่วที่บุคคลได้กระทำไปแล้วให้ผลในปัจจุบันนี้เอง เช่นสร้างกรรมดีไว้ย่อมมีผู้ยกย่องสรรเสริญให้เกียรติรางวัลเป็นต้น ทำกรรมชั่วไว้ได้รับโทษทรมานเช่นประหารชีวิตและถูกจำจองเป็นต้น ผลอนาคตไม่มี นั่นมันเป็นเรื่องของอุจเฉททิฏฐิ เห็นว่าโลกหน้าไม่มี บุญกรรมที่ทำแล้วไม่มีผล มันเป็นภัยแก่สัจจธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างร้ายแรง ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้ทำกรรมดีกรรมชั่วยังมีกิเลสอยู่ ภพชาติก็ยังมีอยู่ กิเลสนั้นแลเป็นมัคคุเทศก์นำทางให้ไปเกิดในภพชาตินั้น ๆ และได้เสวยผลกรรมที่ยังเหลืออยู่ในที่นั้น ๆ การได้รับผลกรรมไม่ว่าดีหรือชั่วในปัจจุบันเป็นแต่ผลกรรมมีประมาณเล็กน้อยในปัจจุบันเท่านั้น ผู้เจริญ รูปฌานก็ จะเพ่ง เอานิมิตรูปที่ มาปรากฏเป็น กสิณอยู่ ที่ใจ นั้น เป็น อารมณ์ให้นำไปเกิดในรูปภูมิ ผู้เจริญอรูปฌานก็จะเพ่งเอาความว่างอันเป็นอารมณ์ของฌานนั้นแลมาเป็นนิมิต เป็นอารมณ์ให้นำไปเกิดในภูมิที่มีแต่ความว่าง รูปภูมิเป็นภพที่มีรูปละเอียด ไม่ได้ใช้เซลล์หรือประสาทอย่างธรรมดาสามัญเช่นมนุษย์ของพวกเราทั้งหลายนี้ แต่เป็นรูปของจิต ท่านผู้เข้าถึงแล้วย่อมทราบได้ดีในเรื่องนี้ คนธรรมดาสามัญอย่างพวกเราทั้งหลายนี้ พูดไปมากก็เลอะเลือนไปเปล่าไม่เข้าที ยิ่งอรูปฌานแล้วก็ยิ่งเป็นของเหลือวิสัยที่พวกเราจะอนุมานเอาได้ ยิ่งอนุมานก็มีแต่จะผิดหนักเข้าทุกที

สรุปแล้วนิมิตเป็นผู้นำทางให้ผู้ยังมีกิเลสอยู่ไปเกิดในคตินั้น ๆ ผู้เข้าถึงรูปฌานและอรูปฌานแล้วก็ยังตกอยู่ในคติเดียวกันนั้น บางท่านอาจเข้าใจไปว่า เวลาจวนจะตายจึงจะระลึกเอาแต่นิมิตที่ดีเพื่อให้นำทางไปสู่สุคติ ข้อ

นั้นพึงคิดเลยเสียเวลาเปล่า เป็นเรื่องของการแก้ตัวของผู้ประมาทแล้วต่างหาก คนเราเกิดมาแต่ละชาติมา สร้างกรรมชั่วมากกว่ากรรมดี แม้แต่ละวัน หาก จะมาหักลบกันแล้ว อยู่ดี ๆ ปกตินี่แหละ ไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นเลย กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ของแต่ละบุคคลนั้น จะเหลือทุจริตมาก กว่าสุจริตเป็นอเนกทีเดียว แล้วเมื่อจวนจะตายยิ่งจะไม่ร้ายไปกว่านี้อีกหรือ ขนาดผู้บำเพ็ญ กุศลระลึกเอาผล อานิสงส์ของ ความดีงาม ไว้เป็น อนุสสติ ตลอด กาล นอนหลับนอนฝันก็ปรากฏเห็นเป็นภาพนิมิตอยู่อย่างนั้น นั่นก็มิใช่จะ พ้นจากทุกข์ไปได้ทีเดียว มันเป็นแต่ทางให้เข้าถึงสุคติเท่านั้น

ทางให้ถึงความดับภพดับชาติ

ภพชาติเป็นที่ตั้งของกองทุกข์ ทุกข์ทั้งหลายมากองอยู่ที่ผู้ยังมีภพชาติ นั้นทั้งนั้น ภพชาติจะเกิดมีขึ้นมาได้ก็ต้องอาศัยผู้ยังมีกิเลสอันเป็นคู่กันกับนิมิต นำให้ไปเกิดในที่นั้น ๆ ผู้ต้องการอยากจะให้ดับภพดับชาติก็ต้องพยายามอย่า ให้นิมิตทั้งสองนั้นเกิดขึ้นได้ในเมื่อจวนจะแตกดับนิมิตทั้งสอง เราจะแต่งเอาตาม ปรารถนาไม่ได้ แต่มันเป็นไปตามบุญกรรมกิเลสของแต่ละบุคคลที่ได้สร้างเอา ไว้ดังกล่าวแล้ว

๑. เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วเราจะทำอย่างไร จึงจะไม่ให้นิมิตเกิดขึ้นได้ ในเมื่อจวนจะแตกดับ

ตอบ เมื่อเราเกิดมาจมอยู่ในกองแห่งทุกข์ทั้งหลายในป่าดงของกิเลส อันน่ากลัว แล้วเห็นผลของกรรมชั่วอันน่าสยดสยองอย่างยิ่ง จึงพอกันที แล้ว บำเพ็ญแต่กรรมดีที่ให้ผลเป็นความสุข จนอิ่มพอในความสุขที่กรรมดีมอบให้

นั้น แล้วละความสุขนั้นเสียไม่หลงมัวเมาเอามาเป็นของตนของตัวอย่างจริงจัง เรียกว่าละทั้งดีและชั่วเพราะอิ่มแก่ความต้องการทั้งหมดแล้ว นิมิตทั้งสองนั้นจึงจะไม่เกิด

๒. หากจะมีคำถามว่า เมื่อยังไม่อิ่มในกรรมทั้งสองนั้นจะทำอย่างไร

ตอบ ก็ต้องสร้างกรรมดีต่อไป แต่อย่าไปสร้างกรรมชั่วเพิ่มขึ้นมาอีก เพราะกรรมชั่วเราได้สร้างมามากแล้ว จนมีผลเหลือที่จะเก็บและจำหน่ายออกได้แล้ว

๓. เมื่อชีวิตยังมีอยู่ กรรมดีกรรมชั่วก็ไม่ทำแล้ว แล้วจะอยู่และทำอะไรอีก

ตอบ เมื่อชีวิตยังมีอยู่ การเคลื่อนไหวก็ต้องมี การเคลื่อนไหวอันได้แก่กรรม แต่ก็อย่าให้มีกรรมชั่ว จงให้มีแต่กรรมดี เพราะกรรมดีคนดีทำง่าย แต่คนชั่วทำได้ยาก คนดีทำกรรมดีไม่ปรารถนาผลตอบแทน ถึงแม้จะทำกรรมดีอยู่ก็ไม่ชื่อว่าทำกรรม เรียกว่ากิริยา ฉะนั้นพระพุทธเจ้าก่อนจะดับภพชาติได้ คือถึงพระสัพพัญญุตญาณ ท่านได้สร้างบารมีมาแล้วเป็นอเนกชาติ มีทานบารมีเป็นต้น ผลสุดท้าย เมื่อบารมีของท่านอิ่มพอแล้ว จึงจึงละโลกนี้ที่มีกรรมเป็นมูลฐานดับแล้ว ไม่มีเชื้อเหลืออยู่อีกต่อไป

บทส่งท้าย

มนุษย์คนเราก็เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งในจำพวกของสัตว์ทั้งหลาย ที่มีอยู่ในโลกนี้ พร้อมกันนั้นสัตว์ทุก ๆ ประเภทต่างก็เกลียดทุกข์ ดิ้นรนเพื่อแสวงหาความสุขตามปรารถนาของตน ๆ แต่ความสุขที่เขาเหล่านั้นต้องการอาจไม่

เหมือนกัน เพราะความแตกต่างในฐานะชั้นภูมิของเขาเหล่านั้นไม่เหมือนกัน ความหวังและความปรารถนาที่ว่านั่นแล มันเป็นเครื่องดึงดูดให้เขาเหล่านั้นรักโลกนี้อันเต็มไปแล้วด้วยกองทุกข์ ให้เขาลืมเสียจากทุกข์เหล่านั้นเป็นพัก ๆ ไป แล้วเขาก็เห็นว่าโลกนี้เป็นสุข ความเสมอภาคของสัตว์เหล่านั้น นอกจากจะมีความแก่ ความเจ็บ ความตายแล้ว ยังมีทุกข์มีสุขประจำ มีการหลับการนอน การร้องไห้ และหัวเราะเพื่อแก้กลุ้ม ก็มีแก่สัตว์ทั่วไป ข้อสำคัญคือการสืบพันธุ์เพื่อเป็นมรดกตกทอดมาให้แก่คนอื่นสัตว์อื่น เพื่อสร้างทุกข์ของโลกนี้ให้เจริญสืบไป หรืออาจเพื่อเป็นรังเรือนทุกข์ในอนาคตแก่ตนเองอีกด้วยก็ได้ สัตว์ทั้งหลายเกิดมาล้วนแล้วแต่เล็งผิดเป้าหมายของตนทั้งนั้น โดยเฉพาะคนเราแล้วพลาดมากเป็นพิเศษ คือมีความต้องการไม่แน่นอน ปรารถนาสิ่งใดเมื่อได้สิ่งนั้นมาตามปรารถนาแล้ว แทนที่จะอิ่มจะพอแก่ความต้องการแล้ว แต่ก็ยังไม่พออีก สิ่งที่ได้มากลับเป็นของที่ไม่จุใจไปอีกแล้ว มันหิวไม่อิ่มอยู่ตลอดกาลอย่างนี้ ฉะนั้นคนเราจึงยุ่งและทุกข์มากกว่าสัตว์เหล่าอื่นเป็นไหน ๆ ถึงแม้จะมีข้อกฎกติกาและระเบียบบังคับอย่างเฉียบขาด แต่ก็ยากที่จะเอาให้อยู่ได้ พร้อมกันนั้นสิ่งที่ผู้ประมาทแล้วไม่ค่อยคำนึงถึงเลย คือความแก่และความตายค่อยด้อม ๆ ตามหลังมาอย่างเงียบ ๆ หากมันได้โอกาสเมื่อไรแล้ว มันจะตะครุบพัดเหวี่ยงเอาอย่างไม่มีปรานีเลยทีเดียว มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฉลาดเฉียบแหลมกว่าเพื่อนมาก แต่เป็นที่น่าเสียดาย แทนที่จะนำเอาความฉลาดเฉียบแหลมนั้น มาใช้สร้างความสุขความเจริญให้แก่ตนและคนอื่น กลับมาสร้างความทุกข์เดือดร้อนให้แก่ตนและคนอื่นสัตว์อื่นไปเสียฉิบ สู้ความแหลมของหนามทุเรียน

ไม่ได้ ซึ่งมันมีไว้เพื่อป้องกันตัวเท่านั้น แต่ใครอย่าไปแตะต้องมันนะ แล้วก็อย่าไปใกล้ต้นมันเวลามันหล่น

คนเราเป็นสัตว์ร้ายกว่าเขาทั้งหมด เกิดมาเพื่อทำลายโลกแท้ เริ่มต้นแต่สืบพันธุ์มนุษย์มาเพื่อให้ตาย เมื่อเกิดมามาก ๆ ตายไม่ทันก็คิดทำลายล้างผลาญกัน เมื่อใช้อาวุธที่มีประจำตัวของแต่ละบุคคลทำลายกันไม่ทันกับความต้องการ ก็คิดสร้างอาวุธที่ร้ายแรงประหารกันตายทีละเป็นร้อย ๆ พัน ๆ ใครว่ามนุษย์เกิดมาสร้างโลกให้เจริญนั้นไม่จริง ความจริงแล้วจะสร้างความเจริญให้เฉพาะแก่ตัวเองและหมู่คณะในวงแคบๆของตนเอง หรือเฉพาะสถานที่ที่ตนต้องการเท่านั้น แต่มันไปทำลายบุคคลอื่นและสถานที่อื่นให้เดือดร้อนราบเรียบไปหมด สมัยนี้ผู้ที่เกิดมาหาความสุขเพื่อตนและหมู่คณะของตนพอแล้ว คิดอิจฉาริษยาคนอื่นไม่ยักให้เขามาเกิดอีกด้วย คนผู้เห็นแก่ตัวมองพุทธศาสนาในแง่ร้ายว่า สอนให้คนอยู่กับที่ไม่ก้าวหน้า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดศาสนา พระองค์ทรงพิจารณาเห็นความเสื่อมโทรมของโลกโดยพระปัญญาอันชัดแจ้งแล้ว จึงทรงสละความสุขของพระองค์ทุก ๆ วิถีทางเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลก ทรงอาศัยพระมหากรุณาอันยิ่งใหญ่ แล้วทรงตั้งพระหฤทัยอนุเคราะห์แนะนำพร่ำสอนเวไนยสัตว์ ให้ปฏิบัติเป็นผู้เสียสละตามพระบาทยุคล

ผู้ไม่หลงผิด ปฏิบัติติดตามคำสอนของพระองค์แล้ว ย่อมได้รับความสุขความเจริญทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น ได้ชื่อว่าพระองค์เกิดมาเพื่อทำโลกนี้ให้เจริญด้วยสันติ อันเป็นที่ปรารถนาของเหล่าประชาสัตว์โดยแท้จริง.

พิมพ์ที่ มงคลการพิมพ์ 101 ถนนตานี บางลำภู กรุงเทพฯ โทร. 829658

นางจำรัส อ่องจริต ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2516